

3.....	מבוא	1.
4.....	רקע	2.
6.....	השכלה בישראל	2.1
7.....	התשואה של השכלה בישראל	2.2
8.....	לסיכום	.3
9.....	ביבליוגרפיה	.4

1. מבוא

עבודה זו עוסקת בבחינת קשר בין רמת ההשכלה לבין רמת השכר כמאפיין התשואה להשכלה בישראל. התשואה להשכלה מוגדרת בכלכלה כהיקף בו מעלה ההשכלה את שכר העבודה.

מחקרים רבים מתייחסים לחשיבותה של השכלה כגורם עיקרי להגדלת רמת השכר, יחד עם זאת קיים קושי במציאת אומדן מוחלט לתשואה להשכלה עקב גורמים רבים אחרים העשויים להשפיע על רמת ההשתכרות של הפרט, קיים קושי בנטרול השפעת הגורמים הסביבתיים והאישיים בניתוח מתאם בין השכלה לשכר (פריש, 2008). כמו כן התייחסות לשנת לימוד כגורם הומוגני גורמת להטיית אומדן התשואה להשכלה, הרי ישנה חשיבות למאפייני שנת ההשכלה שעובד רכש וטיב ההשכלה בה (נבון, 2004).

אחת האפשרויות, לאומדן, הינה לבחון השפעת שני מאורעות עיקריים במערכת החינוך: חקיקת חוק חינוך תיכון חינוך וגידול משמעותי במספר מכללות אקדמיות. שני מאורעות אלה נותנים אפשרות לבחון את השפעת הרחבת ההשכלה על רמת השכר ברמה של דור ללא התייחסות למאפיינים אישיים, שני מאורעות אלו הגדילו משמעותית את אחוז המשכילים בישראל (פריש, 2018).

דרך אחרת, לבחון את ההשפעה באמצעות בחינה נפרדת לקבוצות בעלות מאפיינים דמוגרפיים שונים. ניתן להתייחס לתשואה להשכלה ולפערים הקיימים בהישג התשואה לאורך שנות עבודה בין ארבע קבוצות אתניות שונות בישראל: יהודים ילידי הארץ, עולים חדשים מברית המועצות לשעבר, עולים מאתיופיה וערביי ישראל, כפי שזה נעשה על ידי Epstein, Gafni & Siniver (2015). הממצא העיקרי של מחקריהם הינו כי לחינוך ולניסיון יש השפעה חזקה על רמת ההשתכרות בטווח הארוך וכי קבוצה אתנית יכולה לשפר את מעמדה ביחס לקבוצות ספציפיות אחרות, ללא השפעה על קבוצות אחרות באוכלוסייה.

הצורך בעבודה נבע מכך שלאורך השנים נצפתה מגמת עליה מתמדת בביקוש להשכלה, עקב כך גם עלה הצורך לאמוד את התמורה לרכישת ההשכלה. להשכלה יש תועלות רבות שאינן קשורות לכלכלה, היא מוערכת גם בשל תפקידה בסיוע לאנשים להפוך ליעילים יותר, מגדילה את שכרם ומונעת מהם כניסה למעגל העוני.

רכישת השכלה מעלה את שיעור ההשתתפות בכוח העבודה, מצמצמת את החשיפה לאבטלה ולעוני, תורמת לשיפור המצב הבריאותי, לקבלת החלטות כלכליות ואחרות מושכלות ועוד. מכאן נובע כי לא רק הפרט נהנה מפירות ההשקעה בחינוך אלא גם המשק והחברה כולה וכך גדלה גם הרווחה החברתית.

מחקרים שבחנו את התשואה להשכלה, בארץ ובעולם, הגיעו למסקנות אחידות למדי לגבי כיוון השפעת ההשכלה על שכר אך רמת התשואה מעורבת והתוצאות בין מחקרים שונות בעיקר בשל אמצעי המדידה שאומצו, השוני בין המדינות ושימוש במשתנים שונים ומגוונים שלדעת החוקרים, יכולים להסביר את השינויים בשכרם של עובדים משכילים יותר מול עובדים משכילים פחות.

בהמשך נבחן את הסוגיה, באמצעות סקירת ספרות העוסקת בנושא של שכר והשכלה תוך התייחסות למצב השכר והשכלה בישראל. כאשר ננסה לענות על השאלה האם רמת ההשכלה בישראל משפיעה על רמת ההכנסה ואם כן, האם מדובר בתשואה חיובית.

2. רקע

אחת מדרכים המקובלות לאומדן השפעת ההשכלה על השכר בספרות המדעית, הינה התייחסות להשפעת שנות ההשכלה על התוצר. מחקר האחרון בנושא זה, אשר נעשה על ידי בנק ישראל (ארגוב, 2016), בחן את התפתחות ההשכלה בישראל ותרומת לצמיחה ארוכת טווח. המחקר מצאה כי, העלייה בהשכלה אשר הוזכרה במבוא בשנות ה-70, תרמה לצמיחה השנתית בין 0.6 ל-0.8 נקודות אחוז במוצע ותרומה זו מהווה בין 33% לבין 45% מסך הגידול שחל באותה התקופה בתוצר לנפש. יחד עם זאת, לטענתם, התרומה של השכלה לצמיחה תתכווץ בשנים הבאות ל-0.3-0.1 נקודות אחוז. וסיבה לכך, עלולה להיות קשורה בין היתר גם באופן שבו האוכלוסייה החרדית הגדלה תשתלב במעגל ההשכלה כפי שנמצא על ידי גבע (2013).

בחיפוש אחר הסיבות לתופעה זו, נסקר מחקר יחסית חדש של בנק ישראל, אשר מציג כי עלייה ברמת ההשכלה שמאפיינת את ישראל בעשור האחרון, מקושרת עם ירידה בשיעורי האבטלה (בנק ישראל, 2014). לטענתם של חוקרי בנק ישראל, העלייה ברמת ההשכלה של אוכלוסייה, שיפרה את ההתאמה בין כישוריהם של מחפשים עבודה לבין דרישותיהן של המשרות הפנויות, בשעה ששינויים בתהליך החיפוש תרמו לירידה ברכיב החיכוכי של האבטלה. שינויים אלה, הובילו לצמצום משך זמן לחיפוש עבודה בקרב המובטלים וקיצור זמן למציאת עובדים בקרב מעסיקים.

מדובר בנתון חשוב, היות ושוק העבודה, בדומה לכל שוק אחר, עובד לפי ביקוש והיצע. ביקוש גבוה לעובדים, עלול להוביל לעליית השכר, כאשר צמצום באחוזי האבטלה, אשר בין היתר מקושרים גם ברמת ההשכלה של העובדים, עלול להוביל לביקוש גבוה יותר.

טענה זו נתמכת על ידי מחקר אחר שנעשה על ידי פולג וחבריו (2000). מחקרם מציג כי שיעור האבטלה בקרב בעלי השכלה של +11 שנות לימוד, הינו נמוך ביחס לבעלי השכלה נמוכה יותר, כפי שניתן לראות בתרשים 2.1 שלהלן.